

Történeti szöveggyűjtemény

Mostani számunk rendhagyó szöveggyűjteménnyel jelentkezik, melyben két nem összekapcsolódó írást adunk közre. Az egyik Szalai Attila – eddig még nem közölt – kalandos naplójegyzete és visszaemlékezése egy 1956-os lengyel-angol-magyar történettel kapcsolatban. A másik a közismert Pozsgay Imre-interjú a *Magyar Nemzet* 1987. november 14-i számából, melynek szövege a hatalom és a konstruktív ellenzék közötti párbeszéd módjának keresése mellett a *Lakiteleki Nyilatkozatot* is közli.

Szalai Attila

Naplójegyzetek, 1981

1981. június 16., London

Éppen nem lévén munkám, ma délelőtt ismét elmentem a Szent Pál székesegyház mellett megbúvó kis könyvesboltba, amelyet világcsavargó barátaim ajánlottak. Itt, ha felmutatja az útlevelét az emberfia, hogy komcsi országból jött, bizonyos mennyiségű (értékű) könyvet térítésmentesen a magáévá tehet. A legtöbb angolul van, de akad jócskán lengyel nyelvű is, meg pár darab magyar. Mondanak az elvtársak, hogy a CIA hálójába keveredtem ezekkel az ingyenkönyvekkel, de kit érdekel? Nem kértek értük cserébe semmit. Már tudom, hogy párszor eljövök még – a jóindulatú boltos, aki gondosan felírja, hogy kinek, milyen könyveket adott át mételegyán, látván lázas izgalmamat és érdeklődésemet, no meg, hogy csupa politikai izét, szovjetológiát, Szolzszenyicint s hasonlókat szedtem össze, felvilágosított: legközelebb is kaphatok egy adag könyvet, csak ne mondjam, hogy már jártam itt. A regiszteres füzetben úgysem lapoz vissza senki, a boltot pedig diákok felügyelik, szinte minden héten más és más, úgyhogy nem ismernek meg, lehet repetázni.

A polcokon kurkászva akadt a kezembe pár '56-os dolog is, amiről eszembe jutott, hogy ma éppen Nagy Imre kivégzésének évfordulója van. Mintha csak erre a napra időzítette volna a sors: véletlenül éppen ma jártam a Szolidaritás londoni irodájában is, ahol ugyancsak éppen ma találkozhattam egy Tadeusz Jarzębowski nevű emigráns lengyelrel, aki 1956-ban hihetetlen dolgot művelt. Fegyveres önkénteseket próbált szervezni a magyar forradalom megsegítésére! Itt, Londonban, Angliában!

Elmondta, hogy 1956-ban ő már angol állampolgár volt, fiatal, huszonéves fickó, túl a lengyelországi sorkatonai kiképzésen, s túl egy angliai katonáskodáson is, úgyhogy értett a „szakmához”. Szüleitől olyan neveltetést kapott, amely beléoltotta a hagyományos lengyel-magyar barátság fogalmát. Apja szerint – aki sokat beszélt neki a 2. világháború alatti lengyel menekültek sorsáról Magyarországon – minden nemzedéknek újra és újra kötelessége bizonyítani és erősíteni ezt, ha alkalma nyílik rá. Tadeusz '56-ban úgy érezte, hogy elérkezett az idő arra, hogy őseinek nyomdokába lépjen. Rettentő nehézségekbe ütközött a kezdeményezése, de nem adta fel, csak éppen kifutott az időből. Mire londoni és párizsi

lengyelekből, s néhány vállalkozó kedvű angolból álló kis csapatával Bécsbe érkezett, november 4-e lett. Már nem volt hová átmenniük a magyarok szabadságharcának legalább jelképes megsegítésére. A következő hónapokat a szovjet megszállás elleni tiltakozó akciók, segélyezési munkák szervezésével töltötte. Most meg persze ott buzgólkodik a Szolidaritás londoni irodájában, Wałęsa jobb kezével, Bogdan Lisszel forró drótot tart. És különösen csillogó szemmel jegyzi meg: ha a muszkák bemennek Lengyelországba, ő is odakészül harcolni, mert úgy érzi, még jó kondiban van. Kérdezi, hogy én mit teszek akkor? Gondolkodás nélkül vágom rá: veled tartok, Tadek, ez csak természetes! Kezet nyújt - jó erős, biztonságos a lapátmancsa, arra gondolok, soha jobb parancsnokot egy partizánosztagban!

Kérem, hogy írja le nekem részletesen azt az '56-os kalandját, akcióját, mert közhírré szeretném tenni valamilyen lengyel és magyar szamizdatban. Megígéri.

/.../

1981. június 30., London

Monika öccse, Jacek, aki pár hónapot ugyancsak itt dolgozott, készül haza. Németországban szeretne venni magának egy használt furgont - itt balkormányost még személyautóban is nehezen találni, de egyébként is drágábbak a kocsik, mint a németeknél.

Hagyom magam rádumálni, hogy tartsak vele. Monika igazolásával újabb hat hónapos „meghívást” intézünk a Home Office-nál, s ha megkapom az engedélyt, akkor visszatérő vízumot is adnak Angliába. Ezek birtokában elme-

hetek Jacekkal autót venni Düsseldorfba, onnan meg, ha már a kontinensen vagyok, átruccannék Jolához Luganóba. Visszafelé pedig Münchent is érinteném. Borbándi Gyulával kellene beszélnem az *Új Látóhatárnál* - Cs. Szabó Laci bácsi már szólt neki, hogy volna egy jelölt, hm, emigrációs újságírói munkára, vagy valami ilyesmire...

De ezen még hosszan el kell gondolkodnom, és Jolával is egyeztetnem a dolgot. Egyelőre intézem, hogy még fél évet maradhassak Londonban. A többit meglátjuk.

1980. július 12., London

Jarzębowski leszállította az '56-os szövegét - elbeszélés formájában. Veszett tempóban fordítottam, mintha holmi leadási határidő hajtana. Legyen kész, legyen a zsebemben, s ha alkalom adódik, azonnal oda tudjam csapni egy vállalkozó szellemű szerkesztőség asztalára.

Íme, a történet:

Tadeusz Jarzębowski

LONDON, 1956

Egyre növekvő izgalommal olvastam a cikket, s éreztem, belepirosodik az arcom. Remegett az újság a kezemben. Végre! Végre valami kézzel fogható! Végre vége a kilátástalan hírvadászatoknak a sajtóban... Gondolatok vihara a fejemben - „...csak kiképzett ejtőernyősök jelentkezzenek...” - na, akkor engem nem vesznek be, a fene egye meg!

A folyosón megszólal a telefon. - Magát keresik Tadzik úr! - hallom a házinéni hangját.

- Tadek? Witold Swianiewicz beszél. Olvastad?

- Naná! Irány a Marble Arch, találkozzunk a metró kijáratánál.

Ennyi volt az egész. Többet nem is szóltunk. Nem volt rá szükség. Három hónapja nem láttuk egymást, mégis rögtön tudtam, miről van szó. Hallottam, hogy a forradalom hírére véve Portsmouthban egy nagygyűlésen lángoló beszédet mondott. Witold?! Épp ő, a bártortalan, zárkózott Witold! Nehéz volt elképzelni.

Kilőttem magam otthonról, futtában gombolva magamra a harckocsizó kezeslábast, amiben motorozni szoktam. Elég harciasan festettem benne. Talán jobb benyomást tesz azokra a fickókra. Repesztettem a városon át. A büszkeségem, a Triumph. A legeslegcsodálatosabb dolog az életemben. Még háromhavi pluszmelós tányérmosogatás volt hátra, hogy teljesen kifizessem. Pusztán a tervezőirodában kapott gyakornoki gázsiból nem futotta volna ilyen luxusra. A kanyarokat jól begyakorolt, olajozott mozdulatokkal vettem. Még pár látványos szlalom a lassúbb gépkocsik között, aztán precízen uralt, csúszós farolás pontosan Witold lábai elé. Ott toporgott már türelmetlenül a járdaszélen. Keszeg alakja továbbra sem valami szívderítő látvány, állapítottam meg. Mint rendesen, most is önkéntelenül felvette velem a lépést, s azonnal szenvedélyes előadásba fogott. A társaságom mindig megoldotta a nyelvét. Én meg, mint rendesen, elkezdtem egyre nagyobbakat lépni. Még ebben a mai helyzetben sem bírtam megállni, hogy ne húzzam egy kicsit csőbe. Witold persze szórakozottan igazodott hozzám, s velem együtt mind hosszabbakat lépett. Úgy

belefeledkezett a szövegelésbe, hogy nem vette észre a csapdát. Végül már groteszkül hatalmasakat léptünk, felkeltve a járókelők érdeklődését. Már csaknem spárgáztunk a járdán, mire észbe kapott. Mint rendesen, rettentő pipa lett: - A francba, Tadek, ne hülyülj már!

Az újságcikk nem adta meg a pontos címet, úgyhogy vagy negyedórányi módszeres felderítésünkbe került, míg megtaláltuk. Valami cég szűk kis irodájának lépcsőin fiatalok tömege nyüzsgött. Tekintélyt parancsoló gesztusokkal átnyomakodtam rajtuk, amiben a harckocsizó kezeslábast és fejemen a vörös barét érzékelhetően a segítségemre volt. Lendülettel optimizmussal elhessegettem az íróasztalnál tömörülő diákocskákat, akiknek a listára való felvételét a mögötte ülő elfoglalt, verejtékező férfi megértőnek szánt hangon, ám határozottan elutasította. Magabiztosra hangolva magamat, tájékoztatást kértem. Életemben először volt a segítségemre idegen akcentusom. A férfi azt mondta, nem számítottak ekkora visszhangra és érdeklődésre, s hogy egyelőre nem ígérhetnek semmi konkrétumot. Annyi biztos, hogy csak kiképzett állománnyal tudnak foglalkozni, elsősorban volt ejtóernyősök és kommandósok jönnek számításba. Hazudtam, akár a vízfolyás. Hogy ejtóernyős klub tagja voltam Lengyelországban. S hogy katonai előkészítőn vettem részt. Meg hogy jól ismerem a ruszki fegyvereket. És hát nyilvánvaló, hogy lengyel lévén könnyebben szót értek a magyarokkal, mint az angolok... És a pasas elhitte! A diákok irigykedve bámulták, amint feljegyzik a címet. Azt mondta, legyek türelemmel. Semmi konkrét kötelezettség.

Nyomott hangulatban távoztam. Witold odakint fiatalok csoportjának közepén téblábolt. - Azt beszélnek, szar se lesz ebből az egészből. Gyere, állítólag az Elizabeth Streeten diákzászlóaljokat szerveznek.

Azonnal száguldottunk is oda. Megint fiatalok tömege. Javarészt diákok. Egy negyven körüli ügyvéd, csíkos öltönyben. Az asztal mögött itt katonás kinézetű ember ült, és tekintélyt ébresztve, parancsoláshoz szokott hangon, mégis udvariasan elkezdett vizsgáztatni. „Hány töltény megy a davajgitár tárába?” Helyesen válaszolok, pedig életemben nem volt még a kezemben ilyen fegyver. Hanem a háború utáni tábor-tüzeknél, cserkésztalálkozókon odafigyeltem, s a volt partizánoktól hallott elbeszélések magva termékeny talajra hullott. A T-34-esről is kérdezett. Mondom neki, amit csak tudok róla. S ez mindenképpen jóval több, mint az angol diákok ismeretanyaga. Pislognak is rám, egyre növekvő elismeréssel.

Ott ragadtam. A mai napig nem tudom, mi volt a szervezet neve, ha volt neve egyáltalán. A lényeg az, hogy ezt követően fegyvervásárlásra gyűjtünk az utcákon. Bádogdobozokkal a kezünkben rójuk a Sohót, és végigszólongatjuk az elegáns francia éttermek elegáns vendégeit. Szívesen adakoznak. Egyikünk sem járt hasonló helyeken korábban. És adnak a járókelők, s a taxisok is. A sarki kurvák szabályosan megsértődtek, amiért tőlük nem kértünk. „Mi van, srácok, bennünket nem is vesztek emberszámba?” Növekszik bennem a megindultság és a lelkesedés.

*

„Irodánkban” egymást érik az emberek, fortyog a tömeg. Önkéntesek, rokonszenvezők, kíváncsiskodók. Sokan hoznak pénzt. Van, aki egyheti, de olyan is, aki egész havi keresetét teszi le az asztalra. Dőlnek a jó tanácsok és az eredeti ötletek. Felbukkan néhány spanyolországi veterán a nemzetközi brigádokból, jó szerencsét kívánni jöttek. A pillantásukban nosztalgia, tisztelet, s talán némi szomorúság. Aztán beesik egy öregember, aki idecipelte hozzánk a teljes szűrő- és vágófegyver gyűjteményét, s zavartan elnézést kér, hogy csak ezt és ennyit tud adni. - Közelharcban jól jöhet ám az ilyesmi is - jegyzi meg bizonytalanul. - Persze legjobb eladni, fiúk, nagyon rendes árat alkudhattok ki érte.

Gyűlés a Hyde Parkban. Mi szerveztük. Ezrek jelentek meg rajta. A beszédek után tüntetően átmasírozunk a városon a szovjet nagykövetség felé. A rendőrség lázas igyekezettel zárja a „Milliomosok útjának” hatalmas, kovácsoltvas kapuit. Ott belül van a követség is. Nekiesünk a kapuszárnyaknak. A rendőrség erősítést kap, lovas rendőrök is megjelennek. Az angol polgárok elég energikusan lökdösődnek az egyenruhásokkal, de harcba nem bocsátkoznak velük. A rend hagyományos tisztelete visszatartja őket az erőszaktól. Witold és én szokatlan agresszivitásunkkal kilógunk a tömegeből, s egy lóháton ülő tisztféle elkezd felénk mutogatni a rohamrendőröknek. Még csak ez kell, hogy kiszedjenek és letartóztassanak! Ideje alámerülnünk. Érzékelve, hogy úgysem tudunk itt semmi többet elérni, mert a jó nép ugyan hangos, lökdösődik is becsülettel, de láthatóan kerüli az éles összeütközést, lekapom a jól beazonosítható barétomat, és

tűnés. Igen ám, de észreveszem, hogy a tömeg egy törékeny lányt szorít a vaskerítés párkányának. Kiáltását is hallom. Fölhorgad bennem a lovagiasság, megszívom magam, s egy vállas, nagydarab dokkmunkással sikerül teret nyitnunk neki. Hátra fordul, hogy megköszönje. Jill! A fájdalom, a keserűség, s a gyengédség egyszerre összezsúpoló hulláma ragad torkon. „Tadzinek” – mondja hal-kan. Nevemnek ez a bensőségesen becézett formája most is, mint mindig, melegen és egzotikusan hangzik az angol lány szájából. Szó nélkül kézen fogom. Jön velem vissza az Elizabeth Streetre. S ott is marad.

*

Az „irodában” ott tevékenykedik Janina Potocka is. Energikus, határozott nő. Hárman vagyunk lengyelek ebben az angol tömegben. Witold és mi ketten folyvást végre valami konkrét megmozdulást követelünk. Hiszen múlnak a napok egymás után, s a végén még késő lehet. Szóbeszéd kel holmi pénz-eszsákokról, akik állítólag készek volnának komoly összegeket szánni fegyvervásárlásra. Akad, aki esküszik, hogy már meg is ismert ilyen forrást. Persze tisztában vagyunk azzal, hogy szerény önkéntes katonai támogatásunk nem tesz majd különösebb benyomást a szovjet hadseregre, ugyanakkor meggyőződésünk: ha britek nagyobb csoportja bukkan fel Magyarországon, s egy részük elesik vagy fogságba kerül, az megmozgatja az itteni közvéleményt. Legalábbis annyira, hogy a tesztet londoni kormányzat kénytelen lesz egyértelműen állást foglalni. El is határozzuk, hogy első nekifutásra három embert küldünk át. Ez konkrét dolog, s nagyobb pénzek mozgósításában is segít

talán. Meg kijelenthetjük, hogy tessék, néhányan máris ott vannak. Természetesen azonnal jelentkezem egyiknek a három közül. Elfogadják. Másnap már indulnánk is Ausztriába. Janát arra kérem, adja el a motoromat, a könyveimet, a ruháimat, mindenemet, amit csak pénzzé tud tenni, s a kapott összeget tegye be a fegyverkezési alapba.

Megyek az osztrák konzulátusra vízumért. A diplomaták rokonszenvesek, de nemigen akarják hinni, hogy egy lengyel származású hontalan éppen most készülne turistaútra kies hazájukba. Mentgetődznek: úgymond megtiltották nekik, hogy fiatal férfiak számára vízumot adjanak ki. Sietek vissza az „irodába”, s próbálom elfogadtatni az ottaniakkal, hogy Ausztria helyett hadd menjek Németországba, onnan majd a „zöld határon” átszökve csatlakozom a másik kettőhöz Ausztriában. Egy óra múlva kész a veszekeedés. Egyik társunk eleve tiltakozik „áldozati bárány” szerepére történő jelölésem ellen, nem egészen alaptalanul kifogásolva, hogy szerénységem részvétele csak tovább bonyolítja az amúgy sem egyszerű ügyet. Végül a „bizottság” mást állít a helyembe. Peter Pierce az, vágó a filmeseknél. Szikár, inas judo-edző. Elkeseredésem nem ismer határt. Hogy valamennyire megnyugtassanak, azt javasolják, hogy legyek a „szervezet” hivatalos kiképző tisztje, s égre-földre megesküsznek: a következő csoporttal aztán én is mehetek. Most válogassam át az önkénteseket, rostáljam ki a tohonyákat és a szarháziakat.

Miután felszerelte magát terepszínű egyenruhával, hátizsákkal s más effélékkel, a hármas fogat titokzatosan felszívódik. Min-

dent, ami kell, katonai demobilboltokban szerzünk be.

Piszkosul irigylem a kurafiakat.

Visszakérem Janától a motorom kulcsát, és John Brownnal nekivágunk ügyeket intézni. A düh és a csalódottság legyűrik bennem a józan észet, hajtok, mint egy örült. John hallgat mögöttem a nyeregben, csak tapad rám, mint a pióca. Ahogy megérkezünk, látom, milyen sápadt. Alaposan ráhozhattam a frászt. Ostobán érzem magam. Úgy viselkedtem, akár egy taknyos kölyök.

*

*Péntek estére két buszt rendelünk a dolgunkkal rokonszenvező egyik cégtől, amely önköltségi áron bocsátja rendelkezésünkre a járműveket. Aztán behívjuk az első száz önkéntest a listáról, tesztelés végett. Sokkal többen jelentkeznek, ami még jól is jön, mert így az egész vállalkozásnak tekintélyt parancsoló hangsúlyt tudok adni. Azon kívül helyből versenyhelyzet is támad. Udvari-
asan, ám ellentmondást nem tűrő hangon leléptetem a létszám fölötteket, három makacskodót meg szabályosan kidobatok a buszból. Egy fiatal tartalékos őrmester tétovázás nélkül végrehajtja a parancsot.*

Éjszakára vad, hangával benőtt környékre érkezünk. Kiszállás, és azonnal erőltetett menet. Tempó. Pár óra múltán egy katlanban alszunk. Pirkadat előtt talpra rántom a társaságot megint. Ketten tiltakoznak. Vita nincs, otthagynom őket. Egyikük megsértődik, a másik futva csatlakozik hozzánk mégis. Egész nap menetelünk, rövid pihenőkkel. Néhányan lemaradnak, kiesnek. Kénytelenek lesznek

feltalálni magukat, miként is jussanak vissza Londonba. Éjjelre esni kezd. Dideregve és átázva érzük meg a reggelt, de a hangulat jó. Fűti a fickókat a büszkeség, hogy mégis csak bírják a gyűrődést. Vasárnapra azért egy nagyobb csapat egyszerűen leáll. Elválnak útjaink. Szégyenkeznek, és elnézést kérnek. A maradékot kíméletlenül hajtom tovább.

Fogcsikorgató kitartás légköre alakul ki. Csalok: titokban szőlőcukor tablettákat eszem, és továbbra is feszítem a tempót. A kimerültség kezdi lehántani a gondjaimra bizottakról az angolos tartózkodást és jólneveltséget, sokkal hasznosabb vonásokat engedve a felszínre. Szüntelenül figyelem őket, s gondolatban kipipálom a legelszántabbakat, a legfegyelmesebbeket, a leginkább életrevalókat. Tisztában vagyok vele, hogy nagyon primitív válogatási módszer ez, de tudatosan hagyatkozom az ösztöneimre. Az adott körülmények közepette egyszerűen nem tudok jobbat kitalálni.

A buszosokkal megbeszéltem találkozóhelyre vasárnapról hétfőre virradó éjjel, elég későn érkezünk meg. Mindannyian rettentő fáradtak vagyunk. Névsorolvasást tartok, és jelölgetem a neveket. Van köztük tizennégy olyan, akikkel bármibe belevágnék, s mintegy harminc nagyjából megfelelő ember. A buszokban rögtön elalszik mindenki. Én is. Az Elizabeth Streeten ébredem. Otthon aztán gyorsan megmosakszom, tiszta ruhát veszek, és indulok egyenest dolgozni.

Délután hívat a főnököm. Atyai hangon figyelmeztet, hogy szakmai elfoglaltságomon túli tevékenységemnek a munkám látja ká-

rát. Magyarázza, hogy egyedül vagyok egy idegen országban, s jobban tenném, ha az itteni jövőm megalapozásával foglalkoznék egyebek helyett. Az üdvözítő eszmék szolgálatát hagyjam meg azoknak, akiknek futja erre a háttérükből, család áll mögöttük, s egyéb támogatók. Tudom, hogy jót akar, így elnézést is kérek tőle, de különösebb megrendülés nélkül. Úgy válunk el, hogy tudjuk: egyikünk sem győzte meg a másikat.

Este elmegyek az Elizabeth Streetre, megtenni a jelentésemet az állóképességi tesztről. Aztán összeomlok: egyhuzamban alszom vagy tíz órát.

*

Járjuk tovább a jobb kocsmákat, gyűjtjük a pénzt fegyverre. Az üzletvezetők, tulajdonosok szívesen megengedik a kalapozást. A vendégek bőkezűen adakoznak, különösen késő este, amikor már van bennük pár léghő. Jó néhányan érdeklődnek is, hogy hol lehet hozzánk csatlakozni.

A szuezi kaland aztán alaposan betesz nekünk. Korlátozzák a benzinvásárlást, s amit szerezni tudok, nem elég minden utamra. El is jön a pillanat, amikor kész, leáll a motor. Az egyik pubban valaki nagylelkűen megengedi, hogy leszívjak a kocsija tankjából pár litert. Ez most igazán nemes gesztus. Az általános üzemanyaghiányban sokan talán inkább adnának vért, mint benzint.

*

Megint péntek van. Ismét buszokon ülünk, most egy nagyobb csoporttal. Szombaton egy lengyel ember csatlakozik hozzánk. Századosként szolgált utoljára. Egykori parti-

zán. Kifakult, agyonhasznált felöltőt visel, cúgos cipő a lábán. Megkérem, hogy az első pihenőnél mondjon pár keresetlen, igaz szót a srácoknak. Rááll jó szívvel. Szerény és komoly. Egyórás menet után görcs húzza a vádliját, s ettől szörnyen megaláztatva érzi magát. Megsajnálom - vénember: talán már harminc is elmúlt. Kijelölöm a további menetirányt, jó nagy ívben, neki meg azt mondom, menjen csak egyenest, a rövidebb úton. Minek kínlódna, a cúgos topán nem menetelésre való.

Délután találkozunk megint. Pihenőt rendelek el. Szétszórta, kényelmesen elhelyezkedünk egy meredek domb oldalában. A százados kihívást intéz azokhoz, akiknek van katonai kiképzésük. Kiválasztunk a jelentkezők közül kettőt, akik a századossal együtt átfutnak a hangával sűrűn benőtt szemközti lejtőre. A láthatatlan kúszás művészetét kell bemutatniuk. A mi feladatunk, hogy kitaláljuk, melyikük épp hol van a magas fűben. Megegyezünk, hogy füttyszóra felgyenesednek, és megmutatják magukat. Úgy ülünk ott, mint valami színházban. Jelt adok. A hármas fogat fejest ugrik a hangásba. A két angol olyan csíkot húz maga után az aljnövényzetben, mint motorcsónakok a víztükrön. A százados meg szórén-szálán eltűnt. Amikor fütttyentek, ott egyenesedik fel, ahol senki sem várta. Többször megismételjük a kísérletet, s az eredmény mindig ugyanaz. Az önkéntesek leplezetlen tisztelettel bámulnak a századosra. Erős akcentussal rövid beszédet tart a partizánháború realitásairól. Látom, hogy tudatosan nyers, brutális történeteket mesél. Páran el is sápadnak. Már-már azt várom, mikor kezd valaki háyni. A kiselőadást felhívással zárjuk azokhoz, akik hagyományos, a nem-

zetközi jog tiszteletben tartásával való hadviseléssel számoltak. Jobb, ha most visszalépnek. Vita nincs, mindenkinek magának kell meghoznia a döntést. Az arcokról leolvasható, hogy legalább minden harmadik ember meg fogja gondolni a dolgot. S jobb, ha most teszik, mint szemben a ruszki tankkal.

A kirándulás további része az egy hete bevált sablon szerint zajlik. Végül marad megint huszonhárom biztos emberem.

*

Hétfőn délután hívat a főnököm, s közli, hogy ki vagyok rúgva. Szerinte az én érdekemben történik, hogy magamhoz térjek. Úgy látom, valóban sajnálja. Búcsúzóul a markomba nyom öt fontot fegyverre. A heti fizetésem felét. Szóval mégsem olyan kőszívű...

*

Magyarországról rossz hírek érkeznek. Attól tartok, hogy mire összevakarásszuk magunkat, vége lesz mindennek. Az angol sajtót immár a szuezi válság foglalkoztatja. S azt is érzékelem, hogy „bizottságunkban” egyesek tudatosan igyekeznek késleltetni az indulásunkat. Peter Pierce felbukkan az Elizabeth Streeten. Veszettül dühös. Kiderül, hogy sehová sem mentek végül. Titokban elküldték őket a tartalékos katonai önkéntesek egyik kiképző központjába, ahol holmi „beavattott” kiképzők intenzív, gyors talpaló felkészítést adtak nekik az intézmény parancsnokának tudta nélkül. Félig megsüketült, anynyi muníciót ellövöldözött, de nem lát a pipától, mert szerinte ez az egész csak arra megy ki, hogy húzzák az időt. A legrosszabb, hogy fogalmunk sincs, kire

gyanakodjunk emiatt. Le is válunk az Elizabeth Streetről. Vagyunk úgy tizenöten, velünk tart Jania, Shirley és egy magyar lány, Kovács Gitta. A „bizottság” nem akar adni nekünk egy vasat sem, az önkéntesek címlistáját is megtagadják tőlünk. Némi veszekedés után üres kézzel távozzunk.

*

Egy ócska, romos lakást bérelünk ki mindannyian, együtt, hogy maximálisan takarékoskodjunk a kiadásokkal. Csapos segédként talállok munkát. A keresetem megy a közös kasszába. John Brown a szüleivel lakik, de a heti fizetésének a felét ő is elhozza. Jania és Shirley is dolgozik valahol. A többiek is, hol itt, hol ott.

*

Peter és Gitta is előkerülnek megint. Nem tudjuk kihúzni belőlük, mit értek el. Titokzatos képet vágnak, de nagyon rosszkedvűek. Magyarországról meg egyre ritkábbak az ellenállásról szóló hírek. Ránk talál közben egy újabb magyar. Egy-kettőre kiderül, hogy a népi németekből szervezett SS-ben szolgált a háború alatt. Magyarázkodik, hogy ő a Waffen SS-ben volt, s az nem ugyanaz, mint... Peter legszívesebben lecsapná, mint a taxiórát.

*

A szomszédasszonyunk tévéjében magyar menekültek tömegeit látjuk. Megpörköldött, átlótt, lyukas zászlókkal vonulnak. Könnyes szemmel éneklik a magyar himnuszt. Azt mondják, hogy már vége mindennek az egész országban. Gitta sírva fakad. Jania az ablak felé fordulva áll. Az alacsony termetű tartalékos lövész őrzetű Stokes

hangosan és ordenáre módon káromkodik. Chris Cunningham, az oxfordi poéta sápadt arccal, magába roskadva ül, mintha nem is érzékelné, mi történik körülötte.

Kimegyek a szobából, és arccal a fal felé fordulva eldőlök a pricscsemen. Jill falra tűzött fény-

képe elhomályosul és szétfolyik előttem. Ajtónyikordulást hallok. Gyorsan eltakarom karommal a nedves arcomat.

Eddig a történet.

Drága uraim, kedves magyar véreim, melyikötök tud hasonlóról?

A közmegegyezés hajszálerei

Pozsgay Imre az állampolgári öntevékenységről, egyesületekről – a lakiteleki találkozóról

Korszakos változásokat él át a nyolcvanas évek Magyarországa, igaz, Európa és a világ is. Immáron közhelynek tetsző felsorolásba kezdhetnénk, mi minden bolygatta fel, rázta meg a közelmúltat, s írja önkényesen, olykor akarattunk ellenére is a jelenkori történelmet: egyetlen dolog látszik fixnek ebben a zaklatott világban: az ember maga. Sokak szerint ebben rejlenek a mi nagy tartalékaink is: az egyéni, kisközösségi ambíciók, érdekek felismerésében, a teljesítményelv széles, az eddiginél szélesebb és főleg konzekvensebb alkalmazásában – a társadalom öntevékeny erőinek, demokratikus energiáinak felszabadításában.

De vannak-e ehhez keretek? Vannak-e intézmények, vannak-e fórumok? Régiek, újak – széles, a legszélesebb alapokon nyugvók? Van-e módja az önkifejtésnek, medre az állampolgári jószándéknak? Pozsgay Imrének, a Hazafias Népfront Országos Tanácsa főtitkárának tettük föl ezeket a kérdéseket; egyszersmind fölkerve arra is, adjon tájékoztatást itt a népfront lapjában egy általa ismert olyan eseményről, ami egyre több szóbeszéd tárgya – s amit ugyanakkor eleddig jóformán csak a nyugati rádiók adásaiból ismernek –: a lakiteleki értelmiségi találkozóról.

Engedje meg, hogy emlékeztessem: a pártkongresszuson Ön arról beszélt, hogy a rossz társadalmi közérzet megszüntethető, ha növekszik az emberek cselekvési tere, tágul az állampolgárok kezdeményezési lehetősége. Ne kísérje ezeket gyanakvás, állandó felzúdulás – mondotta –, „ha elfogadjuk, hogy szocializmus van, akkor az irány nem az emberek közötti válaszfalak építése, hanem lebontása”. Egyetért azzal, hogy ez ma méginkább időszerű?

Igen, feltétlenül. S jó, hogy a pártkongresszust idézi föl, ebből talán érzékelhető, mennyire s milyen régóta foglalkoztat ez a probléma. De nemcsak engem, úgy hiszem még sokan vagyunk, akik éppígy hiányolják az aktívabb közéletet, azokat a lehetőségeket, amelyek a rossz közérzetből segítenék kiemelni a társadalmat. Mert a tagolatlanságnak, a túlzottan áttekinthetetlen és a nem igazán jól szervezett közéletnek az a következménye, hogy ma olya-